RETTENS KENDELSE (Anden Udvidede Afdeling)
12. december 1997 *

I sag T-167/94 (92),

Detlef Nölle, der driver virksomhed under firmanavnet »Eugen Nölle«, Remscheid (Tyskland), ved advokaterne Frank Montag og Hans-Joachim Prieß, Bruxelles,

sagsøger,

mod

Rådet for Den Europæiske Union ved de juridiske konsulenter Jorge Monteiro og Jürgen Huber, som befuldmægtigede, bistået af advokaterne Hans-Jürgen Rabe og Georg Berrisch, Hamburg og Bruxelles, og med valgt adresse i Luxembourg hos generaldirektør Alessandro Morbilli, Den Europæiske Investeringsbanks Direktorat for Juridiske Anliggender, 100, boulevard Konrad Adenauer,

og

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Eric White, Kommissionens Juridiske Tjeneste, bistået af Claus-Michael Happe, der er udstationeret som national ekspert ved Kommissionen, og med valgt adresse i Luxembourg hos Carlos Gómez de la Cruz, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Wagner-Centret, Kirchberg,

sagsøgte,

* Processprog: tysk.

angående en begæring om fastsættelse af sagsomkostningerne efter Rettens dom af 18. september 1995 (sag T-167/94, Nölle mod Rådet og Kommissionen, Sml. II, s. 2589),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Anden Udvidede Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, A. Kalogeropoulos, og dommerne C. P. Briët, C. W. Bellamy, A. Potocki og J. Pirrung,

justitssekretær: H. Jung,

afsagt følgende

Kendelse

Faktiske omstændigheder og retsforhandlinger

1 Ved stævning indleveret til Domstolens Justitskontor den 25. juni 1993 anlagde virksomheden Eugen Nölle (herefter »Nölle«) sag mod Rådet og Kommissionen i henhold til EØF-traktatens artikel 178 og 215, stk. 2, med påstand om tilkendelse af erstatning for det tab, som Nölle påstod at have lidt som følge af vedtagelsen af Rådets forordning (EØF) nr. 725/89 af 20. marts 1989 om indførelse af en endelig antidumpingtold på importen af pensler og børster til maling, kalkning, lakering og lignende med oprindelse i Den Kinesiske Folkerepublik og om endelig opkrævning af den midlertidige antidumpingtold, der er pålagt denne import (EFT L 79, s. 24, (herefter »forordning nr. 725/89«), hvilken forordning blev kendt ugyldig ved Domstolens dom af 22. oktober 1991 (sag C-16/90, Nölle, Sml. I, s. 5163).

2 Ved Domstolens kendelse af 18. april 1994 blev sagen henvist til Retten.

3 Ved dom af 18. september 1995 (sag T-167/94, Nölle mod Rådet og Kommissionen, Sml. II, s. 2589) frifandt Retten (Første Udvidede Afdeling) Rådet og Kommissionen og tilpligtede Nölle at betale sagens omkostninger.

4 Ved skrivelse af 18. januar 1996 har Rådet afkrævet Nölle et beløb på 27 324,71 DM for udgifter, der kan kræves erstattet. Dette beløb omfatter rejseudgifter afholdt af Rådets befuldmægtigede på 364,71 DM samt salærer og omkostninger til den advokat, som har bistået Rådet, på 26 960 DM, svarende til 76 arbejdstimer.

5 Ved skrivelse af 2. maj 1996 har Nölle afvist Rådets ovennævnte krav og tilbudt at erstatte udgifterne med et samlet beløb på 7 000 DM.

6 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 15. oktober 1996 har Rådet i henhold til procesreglementets artikel 92, stk. 1 og 2, fremsat begæring om, at de udgifter, der kan kræves erstattet, fastsættes til 27 324,71 DM, og om, at Nölle tilpligtes at betale omkostningerne i forbindelse med nærværende sag på 1 500 DM.

7 Ved dokument, der blev registreret på Rettens Justitskontor den 19. november 1996, har Nölle fremsat bemærkninger til begæringen om fastsættelse af omkostninger.

Parternes argumenter

8 Rådet har anført, at sagens genstand og karakter, dens fællesskabsretlige betydning, dens sværhedsgrad og de omhandlede økonomiske interesser har nødvendiggjort en ganske betydelig arbejdsindsats fra dets befuldmægtigedes og advokats side. Den omstændighed, at Domstolen kendte forordning nr. 725/89 ugyldig, ændrer ikke sagens sværhedsgrad, eftersom Nölle's erstatningskrav støttedes på andre ugyldighedsgrunde end dem, der var blevet påberåbt i den ovennævnte Nölle-sag, hvori Domstolen har afsagt dom.

9 Retligt har sagen rejst to grundlæggende spørgsmål, dels om Fællesskabets ansvar på grund af vedtagelsen af en antidumpingforordning, der efterfølgende kendes ugyldig, var en følge af den påståede tilsidesættelses karakter eller af arten af den fællesskabsretsakt, der lå til grund for den lidte skade, dels om der på grundlag af Fællesskabets ansvar uden for kontraktforhold kan kræves erstatning af udgifter, som er afholdt for nationale domstole, men som ikke kan kræves erstattet efter de nationale regler. Sagen har desuden rejst vanskelige formalitetsspørgsmål og krævet en fastlæggelse af »detaljerede faktiske omstændigheder«, herunder bl.a. beregningen af de renter, der angiveligt tilkommer Nölle.

10 Hvad angår betydningen af de omhandlede økonomiske interesser har Rådet understreget, at hvis Fællesskabet — som Nölle har anført — kan ifalde ansvar uden for kontraktforhold blot på grund af vedtagelsen af en antidumpingforordning, der strider mod en procedureregel, vil der foreligge en væsentlig forøget risiko for, at Fællesskabet i lignende sager skal betale erstatninger til de erhvervsdrivende. En sådan løsning i retspraksis vil desuden tvinge Rådet til at revidere sin samlede politik på antidumpingområdet og den gældende lovgivning.

11 Hvad angår Nölle's anbringende om, at Rådet ikke havde ret til bistand fra en ekstern advokat, men kun til at være repræsenteret ved en af sine befuldmægtigede, har Rådet anført, at ifølge artikel 17, stk. 1, i EF-statutten for Domstolen, der i medfør af samme statuts artikel 46 finder tilsvarende anvendelse på rettergangsmåden ved Retten, kan fællesskabsinstitutionerne frit lade sig bistå af en advokat, hvis salær indgår i de nødvendige udgifter, som de har afholdt med henblik på sagens behandling (Rettens kendelse af 6.2.1995, sag T-460/93 DEP, Tête m.fl. mod EIB, Sml. II, s. 229). I modsætning til det af Nölle anførte var det nødvendigt, at også Rådets befuldmægtigede og ikke kun den eksterne advokat var til stede under den mundtlige forhandling på grund af førstnævntes indgående kendskab til sagen.

12 Nölle har gjort gældende, at Rådets begæring om fastsættelse af sagsomkostninger er klart uforholdsmæssig for den dels vedkommende, der overstiger de tilbudte 7 000 DM, når den sammenholdes med Nölle's eget erstatningskrav på 79 834,45 DM; hvis begæringen blev taget til følge, ville det medføre, at Nölle skulle afholde det tab, selskabet havde lidt, og desuden en betydelig del af sine advokatomkostninger, selv om selskabet havde opnået annullation af den omtvistede forordning nr. 725/89 på grund af væsentlige mangler. Derimod ville Rådet, der i henhold til Domstolens dom i den ovennævnte Nölle-sag har handlet ulovligt, opnå en godtgørelse af sine samlede omkostninger.

13 Ifølge Nölle indebar sagens karakter og Rådets Juridiske Tjenestes organisering, at det var overflødigt, at institutionen var repræsenteret af en ekstern advokat. Hvad angår Rådets befuldmægtigedes rejseudgifter har Nölle anført, at når den pågældende institution vælger at være repræsenteret af en ekstern advokat under den mundtlige forhandling, er der intet behov for den befuldmægtigedes tilstedeværelse. Den omstændighed, at Rådets advokat ikke kan varetage visse processuelle opgaver uden forudgående samråd med Rådets befuldmægtigede, falder ind under den interne tilrettelæggelse blandt Rådets repræsentanter og ikke under begrebet »nødvendige udgifter, som parterne har afholdt med henblik på sagens behandling«. Under alle omstændigheder deltog Rådets befuldmægtigede ikke aktivt under den mundtlige forhandling.

14 Hvad angår sagens karakter har Nölle fremhævet, at den drejede sig om, i hvilket omfang Domstolens konstateringer i dommen i ovennævnte Nölle-sag med hensyn til ugyldigheden af forordning nr. 725/89 skulle tages i betragtning af Retten ved bedømmelsen af Nölle's erstatningskrav, hvilket overhovedet ikke rejser særlige eller usædvanlige aspekter af processuel betydning. Hvad angår de vanskelige formalitetsspørgsmål, som sagen ifølge Rådet har rejst, har Nölle anført, at behandlingen af sagens formalitet altid går forud for behandlingen af dens realitet. Endelig krævede sagen ingen fastlæggelse af »detaljerede faktiske omstændigheder«, og Rådets argument herom med hensyn til beregningen af de skyldige renter var ikke blevet forklaret tilstrækkeligt klart.

15 I øvrigt har sagen ikke rejst »grundlæggende« spørgsmål, og den har ikke omhandlet betydelige økonomiske interesser for Fællesskabet, for så vidt som spørgsmålet om, hvilke kriterier der finder anvendelse på området for Fællesskabets ansvar uden for kontraktforhold, jævnligt rejses i denne type søgsmål. Domstolens praksis har i øvrigt leveret svar på spørgsmålet om, hvorvidt advokatomkostninger, der ikke kan kræves erstattet i henhold til national ret, ikke desto mindre kan kræves erstattet i medfør af traktatens artikel 178 og artikel 215, stk. 2; dette fremgår af de henvisninger, som Retten har anført i præmis 37 i sin dom. Vedrørende de i sagen omhandlede økonomiske interesser har Nölle gjort gældende, at der ikke kan tages hensyn til sådanne endnu ikke konkretiserede, indirekte interesser for så vidt angår erstatning af udgifter.

16 Endelig har Nölle bemærket, at den skrivelse om sagsomkostninger, som Rådets advokat har udarbejdet, overhovedet ikke angiver nogen detaljer og ikke muliggør en fastlæggelse af grundlaget for beregningen af de leverede tjenesteydelser. Arbejdet burde endvidere have været reduceret i det omfang, Rådet har koordineret sit forsvar med Kommissionens. Ifølge Nölle kan Rådet under alle omstændigheder og i henhold til de tyske forskrifter kun kræve godtgørelse af 3 730 DM.

Rettens bemærkninger

17 I henhold til procesreglementets artikel 91, litra b), omfatter udgifter, der kan kræves erstattet, nødvendige udgifter, som parterne har afholdt med henblik på sagens behandling, især rejse- og opholdsudgifter og vederlag til befuldmægtigede, rådgivere eller advokater.

18 Det bør derfor undersøges, dels om det salær, som Rådets advokat har faktureret, kan anses for udgifter, der kan kræves erstattet, når Rådet var repræsenteret ved en befuldmægtiget, dels om Rådets advokats tilstedeværelse overflødiggjorde den befuldmægtigedes rejse med henblik på den mundtlige forhandling, som hævdet af Nölle.

19 Det bemærkes, at artikel 17 i statutten for Domstolen, der i medfør af samme statuts artikel 46 finder anvendelse ved Retten, bestemmer følgende:

»Stater såvel som Fællesskabets institutioner repræsenteres for Domstolen af en befuldmægtiget, der udpeges for hver enkelt sag; den befuldmægtigede kan bistås af en rådgiver eller af en advokat ...«

20 I modsætning til, hvad Nölle har anført, fremgår det klart af denne bestemmelse, at institutionerne frit kan lade sig bistå af en advokat, således at dennes salær henhører under begrebet nødvendige udgifter, som parterne har afholdt med henblik på sagens behandling (jf. Domstolens kendelse af 21.6.1979, sag 126/76 DEP, Dietz mod Kommissionen, Sml. s. 2131, præmis 5 og 6, og af 15.9.1994, sag C-370/89 DEP, EIB mod SGEEM og Etroy, ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 9, samt ovennævnte kendelse i sagen Tête m.fl. mod EIB, præmis 10).

21 Heraf følger, at med hensyn til erstatning af Rådets befuldmægtigedes rejseudgifter med henblik på den mundtlige forhandling er den omstændighed, at Rådets advokat var til stede under den mundtlige forhandling, ikke på nogen måde til hinder for, at dets befuldmægtigede ligeledes var til stede, eftersom sidstnævntes tilstedeværelse i overensstemmelse med artikel 17 i statutten for Domstolen, opfyldte kravet om passende juridisk bistand til vedkommende institution. Følgelig falder Rådets befuldmægtigedes rejseudgifter ind under begrebet »nødvendige udgifter, som parterne har afholdt med henblik på sagens behandling«.

22 Herefter skal beløbet af de udgifter, der skal erstattes, fastlægges. Ifølge fast praksis er Fællesskabets retsinstanser frit stillet ved vurderingen af de foreliggende oplysninger, da fællesskabsretten ikke indeholder bestemmelser om salærtakster, idet de dog skal tage hensyn til sagens genstand og karakter, dens fællesskabsretlige betydning og sværhedsgrad, den arbejdsbyrde, som de pågældende befuldmægtigede og rådgivere har båret i forbindelse med sagen, samt parternes økonomiske interesse i sagen. Der skal ikke i denne forbindelse tages hensyn til nationale salærtakster for advokater eller til en eventuel aftale herom indgået mellem den pågældende part og dennes befuldmægtigede eller rådgivere (jf. senest Rettens kendelse af 12.5.1997, sag T-561/93 (92), Tiercé Ladbroke mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 22).

23 Ud fra disse kriterier skal der foretages en bedømmelse af beløbet af de udgifter, der kan kræves erstattet.

24 For så vidt angår sagens fællesskabsretlige betydning bemærkes, at søgsmålet har rejst retlige spørgsmål af en vis betydning, som ikke har været udtrykkeligt behandlet i tidligere retspraksis. Nölle har således for det første gjort gældende, at det ikke er arten af den fællesskabsretsakt, som ligger til grund for den påberåbte skade, der er afgørende for, om der påhviler Fællesskabet en erstatningspligt eller rækkevidden deraf, men karakteren af den tilsidesatte retsregel, således at Fællesskabet — bortset fra tilfælde af krænkelse af højere retsregler til beskyttelse af borgere — ligeledes kan ifalde ansvar uden for kontraktforhold på antidumpingområdet på grundlag af en tilsidesættelse af procedureregler eller rent administrative

regler. For det andet har sagen rejst et nyt formalitetsspørgsmål, nemlig om udgifter i forbindelse med nationale retssager, som ikke kan kræves erstattet i henhold til de relevante nationale regler, ikke desto mindre kan kræves erstattet inden for rammerne af en sag om Fællesskabets ansvar uden for kontraktforhold.

25 Det bemærkes dog, at mens det står fast, at sagen er betydningsfuld, er de omhandlede økonomiske interesser begrænsede. Således skal der ifølge Rådet i den foreliggende ikke tages hensyn til de eventuelle finansielle konsekvenser af en afgørelse af den omhandlede tvist, eftersom der under alle omstændigheder er tale om hypotetiske konsekvenser uden direkte forbindelse med tvistens afgørelse.

26 Det bemærkes endvidere, at selv om tvisten har rejst retlige spørgsmål af en vis betydning, har den med sagen forbundne arbejdsbyrde for Rådets advokat ikke været så omfattende, at det kan begrunde det af Rådet begærede beløb i udgifter, der kan kræves erstattet.

27 På grundlag af de ovenfor anførte bemærkninger og henset til sagens omstændigheder finder Retten det passende at fastsætte det samlede beløb af de udgifter, der kan kræves erstattet, til 20 000 DM.

28 Da der med dette beløb tages hensyn til alle sagens omstændigheder indtil tidspunktet for afsigelsen af nærværende kendelse, er der ikke anledning til at træffe særskilt afgørelse vedrørende påstanden om erstatning af de udgifter, som parterne har afholdt med henblik på nærværende sag om fastsættelse af sagsomkostninger.

Af disse grunde

bestemmer

RETTEN (Anden Udvidede Afdeling)

Det samlede beløb af de udgifter, som sagsøgeren skal erstatte Rådet for Den Europæiske Union, herunder de omkostninger, parterne har afholdt med henblik på nærværende sag, fastsættes til 20 000 DM.

Således bestemt i Luxembourg den 12. december 1997.

H. Jung

Justitssekretær

A. Kalogeropoulos

Afdelingsformand